

LA INTERNACIONAL:
TRADUCCIÓ, EVOLUCIÓ I DISCURS

Llum Bracho Lapiedra & Edmund G. Turney Taggart
Universitat Politècnica de València

1. INTRODUCCIÓ

La cançó que du per títol *La Internacional* naix a França durant el segle XIX. És la cançó tradicional del moviment obrer i se sol cantar al final de l'1 de Maig i al final de congressos i actes d'organitzacions associades al moviment obrer de tot el món. En principi, la lletra de la cançó no es va crear com a tal, sinó que el seu autor, Eugène Pottier, el 1871, va crear un poema que se solia cantar amb la música de *La Marsellesa*. No va ser fins al 1888 que Pierre Chrétien Degeyter¹ va compondre la música que habitualment associem a aquesta cançó, per a ser interpretada en públic durant la festa dels treballadors a Lilla, aquest mateix any, la lletra de la qual hi va ser ajustada a partir del poema de Pottier. La cançó va tenir tant de ressò que, a partir de llavors, constituí l'himne dels partits comunistes i socialistes del món i, fins al 1941, va ser l'himne nacional de la desapareguda URSS.

En algunes versions es va suprimir un paràgraf per raons que tenen a veure amb l'exèrcit. Per exemple, a l'URSS, segons ens diu Hem Day, "para el gacetillero de Le Peuple esa supresión obedecería, sin duda, al hecho de que los comunistas estalinistas no desean atacar a los generales". Tanmateix, aquest autor afirma que l'eliminació del paràgraf al·ludit és anterior:

Pero estamos obligados a aconsejarle [al periodista] que, antes de lanzarse a una polémica, consulte el Gran Diccionario Socialista del famoso Morel. Antes de escribir, mojad siete veces la pluma en el tintero a fin de evitar muchas

¹ En honor a la veritat, cal dir que l'autoria se la van disputar els germans Degeyter (Pierre i Adolphe), i que després de diversos litigis, el 1922 se li va atorgar a Pierre, gràcies a una carta que Adolphe va deixar escrita abans de suïcidar-se. Més informació en el número monogràfic sobre *La Internacional* de la revista en format electrònic *Tierra y Libertad*, núm. 181: <<http://www.nodo50.org/tierraylibertad/181.html#articulo3>> (consulta: gener de 2008).

meteduras de pata, porque hace tiempo infinito que ellos, los socialistas, han suprimido la citada estrofa del conjunto de La Internacional.

En qualsevol cas, si no va ser per aquest motiu a l'URSS, potser el cas a Espanya sí que fóra aquest o semblant, per tal com, durant els anys 30 (període del Front Popular), no interessava estar a males amb l'exèrcit republicà. En les versions que hem estudiat, aquest cinqué paràgraf es conserva en la cançó francesa, en la britànica i en la versió alemanya de 1937.

La lletra de la cançó es forjà –utilitzant una metàfora de la mateixa cançó– al final del segle XIX, període que l'historiador marxista eminent, Eric Hobsbawm, identifica com el de la “invenció” de moltes de les tradicions de masses europees (Hobsbawm & Ranger, 1983). Hobsbawm defineix la tradició inventada com:

un grupo de prácticas, normalmente gobernadas por reglas aceptadas abierta o tácitamente y de naturaleza simbólica o ritual, que buscan inculcar determinados valores o normas de comportamiento por medio de su repetición, lo cual implica automáticamente continuidad con el pasado. [...] hay respuestas a nuevas situaciones que toman la forma de referencia a viejas situaciones o que imponen su propio pasado por medio de una repetición casi obligatoria (Hobsbawm, 1983a: 8).

Aquest segle, doncs, és un període de gran interès per als historiadors i, en general, per a les ciències socials, ja que aquestes tradicions inventades, i les pràctiques discursives que les acompanyen, conformen la innovació històrica que suposa la “nació” i fenòmens associats, com ara el nacionalisme, la nació-estat, els símbols nacionals, etc. (ibíd.: 20). És l'època del naixement dels grans mites nacionals: en les monarquies, com la britànica, implica el naixement de les pompes i cerimònies reials i imperialistes; en les repúbliques, com la d'Alemanya o França, una arquitectura nacional que aferma i celebra la identitat nacional. I als Estats Units, és l'era en què naix el concepte de “unamerican”, per afermar la identitat de les classes altes i mitjanes enfront de la dels treballadors i les treballadores, majoritàriament immigrants estrangers o negres (Hobsbawm, 1983b: 281-290).

Per a Hobsbawm, aquesta invenció en sèrie de tradicions s'ha d'explicar per la necessitat que tenien les classes dominants de crear mites d'identitat nacional en un moment en què el moviment obrer havia aconseguit imposar el sufragi masculí universal i s'estava organitzant en partits polítics nacionals, encara que amb un compromís clar amb l'internacionalisme (com assenyala Hobsbawm, els partits obrers “nacionals” es consideraven oficialment tan sols com seccions d'un moviment obrer global, com en el cas de França amb la Section Française

de l'Internacional Ouvrière). En el cas de França, les classes dominants sentien, amb particular urgència, la necessitat de crear allò que Hobsbawm anomena una “religió cívica” (ibíd.: 279), a causa de les greus contradiccions de classe que havia produït el primer estat obrer durant la Comuna. A més d'instituir l'equivalent laic de l'església, l'ensenyament primari obligatori, de convertir el Dia de la Bastille en festa nacional (1880) i d'estendre una estatuomania republicana per tot el país, *La Marsellesa*, la cançó de la classe treballadora de tota Europa, es va convertir en l'himne nacional oficial.

Hobsbawm assenyala que aquesta invenció de tradicions va afectar també altres moviments de masses, com ara els nacionalismes de les nacions sense estat i el catolicisme polític, però troba sorprenent que també es produïra en moviments racionalistes que, en principi, eren hostils a les tradicions inventades i als rituals prefabricats, i destaca que un dels casos més interessants és el del moviment obrer de signe socialista (ibíd.: 293-294):

The demonstration on May First for the 8-hour day must serve at the same time as a demonstration of the determined will of the working class to destroy class distinctions through social change and thus enter on the road, the only road leading to peace for all peoples, to international peace².

Hobsbawm descriu que el principal ritual del moviment obrer, l'1 de Maig, es va desenvolupar de forma més o menys autònoma i en un període sorprenentment breu a partir de 1890 (ibíd.: 294). La tradició va ser originalment concebuda com una vaga i una manifestació simultània de treballadors i treballadores per a reivindicar la jornada laboral de 8 hores als Estats Units. El 1889, es va fundar la Segona Internacional i una de les seues primeres resolucions, a proposta de la Federació Americana del Treball, fou celebrar una jornada internacional per a aquesta reivindicació, en memòria dels màrtirs de les primeres manifestacions de maig de 1886 als Estats Units.

La primera jornada internacional de 1890 fou un èxit espectacular com es desprèn del prefaci a la quarta edició del *Manifest Comunista* que Engels va escriure l'1 de maig de 1890:

As I write these lines, the proletariat of Europe and America is holding a review of its forces; it is mobilized for the first time as One army, under One Flag, and fighting One immediate aim: an eight-hour working day, established by legal enactment.... The spectacle we are now witnessing will make the capitalists and landowners of all lands realize that today the proletarians of all lands are, in

² Es pot trobar més informació al respecte en la pàgina web: <<http://www.marxists.org/subject/mayday/articles/tracht.html>> (consulta: gener 2008).

very truth, united. If only Marx were with me to see it with his own eyes! (citat en Trachtenberg, 1932).

Arran de l'èxit d'aquesta primera jornada i les peticions de les bases del moviment obrer, la manifestació es va convertir en una festa anual carregada d'un simbolisme tradicional, associat a les festes de maig camperoles, malgrat el rebuig, per raons ideològiques, de diferents militants revolucionaris de la Segona Internacional que temien que els elements festius i rituals feren perdre de vista els objectius del moviment. A partir de 1893, Engels es refereix a l'esdeveniment no com una manifestació, sinó com una festa, i en molts països europeus, a més de les banderes roges, es van fer presents flors simbòliques (Hobsbawm, 1983b: 294-295).

És en aquest context que naix el 1896 la versió oficial de *La Internacional* basada en la poesia de Pottier. És probable que les organitzacions obreres sentiren la necessitat de dotar la festa del treball amb unes consignes clares que reafirmaren la racionalitat del moviment obrer, així com d'educar els participants en els principis revolucionaris del moviment. No és sorprenent que la versió oficial s'escriguera en primer lloc en francès, ja que, com comenta Hobsbawm (ibíid: 294), “el caràcter radicalment anticlerical del moviment obrer a França va donar lloc a una hostilitat especialment intensa als elements purament festius i cerimonials de l'1 de Maig”.

2. *LES INTERNACIONALS*: VERSIONS I TRADUCCIONS

En conseqüència l'objectiu general que ens proposem en aquest article és estudiar les versions més significatives de *La Internacional* en diverses llengües, per observar quins són els canvis que es produeixen i a què responen aquests canvis, respecte de l'original i de les traduccions anteriors. De la lletra del primer original francès de *La Internacional* hi ha traduccions a moltíssimes llengües i, dins d'aquestes, nombroses versions que responen a interessos històrics i ideològics concrets. A tall d'exemple podem esmentar que hi ha versions adaptades als distints moviments ideològics d'una mateixa època, com ara la versió comunista, anarquista o socialista de la cançó. També s'adapten versions modificant tot allò que d'anacrònic té en una època posterior a una primera traducció. I, a més a més, hi ha l'adaptació-creació de noves versions de caire ecologista o feminista. Fins i tot, en el primer terç del segle passat, es va crear, en espanyol, una versió com “d'anar per casa”:

La izquierda ha solido distinguirse por su apoyo a los sindicatos obreros; la derecha por su apoyo a la patronal (simbólicamente esta oposición se representaba por la oposición de la cuchara y el tenedor; símbolos que pasaron

a formar parte de una versió popular de la *Internacional*, cantada, en los años treinta, por los trabajadores españoles: “¡Arriba los de la cuchara, abajo los del tenedor, marchemos todos reunidos, viva la revolución!”) (Bueno, 1994).

La darrera versió coneguda, en anglés, és la denominada *Internationale 2000*, de Maxx Klaxon, versió musical tecno en la qual la música original és difícilment reconeixible i la lletra conforma una barreja de *La Internacional* francesa i el *Manifest Comunista*. També cal destacar les nombroses versions d'aquesta cançó, junt amb imatges de la iconografia socialista, que es poden trobar en plataformes audiovisuals d'Internet.

Això no obstant, en aquest estudi ens centrem en l'anàlisi del poema i la cançó originals i les versions traduïdes més conegudes i representatives de *La Internacional* en cinc llengües: francès, anglés, alemany, espanyol i català. Les versions amb què hem treballat en cadascuna d'aquestes llengües són: en francès: el poema original de 1871, d'Eugène Pottier (VO)³ i la cançó francesa de 1887 (F1). En llengua anglesa, la versió britànica (E1), la versió americana, de Charles Hope Kerr (E2), i la darrera versió, de 1990, de Billy Bragg (E3). En alemany, hem estudiat amb la versió comunista de 1910, la més coneguda, d'Emil Luckhardt (D1), una versió de 1937, escrita per Erich Weinert (D2) i pertanyent a la brigada Thälmann⁴, la qual va prendre partit en la Guerra Civil espanyola, en favor dels republicans. Quant a les versions en llengua espanyola, les dues versions estudiades han estat la utilitzada pel partit comunista, a Espanya (S1), i la cantada a Amèrica del Sud i al PSOE (S2). Finalment, les versions en català són les pertanyents a les traduccions de Maximilià Thous Llorens, del 1937(?) (C1) i de M. Aurèlia Capmany, del 1976 (C2), i una versió popular (C3).

3. ANÀLISI COMPARATIVA DE LES VERSIONS DE *LA INTERNACIONAL*

L'estructura de les versions esmentades difereix bàsicament en el nombre d'estrofes, com es mostra en la taula 1, si bé cal subratllar que la tornada apareix en distints llocs o repetida, depenent de l'edició que es pot trobar de les distintes versions. Pensem, doncs, que en l'estructura amb què hem treballat, reflectida en la taula 1, aquest factor no és rellevant. En canvi, pel que fa a la longitud de les estrofes, val a dir que només en D2 es respecta la llargada

³ Per facilitar la comprensió de les tesis d'aquest article, hem inclòs la versió original així com la seua traducció literal al català en un annex al final de l'article.

⁴ La Thälmann Brigade (o Thälmann Bataillon), una secció de la XI Brigada Internacional, va estar format per uns 1.500 alemanys, austríacs i suïssos, que lluitaren al costat republicà de la Guerra Civil. L'escriptor Ludwig Renn era el comandant d'aquest batalló, el qual va agafar el nom del comunista alemany, Ernst Thälmann.

TAULA 1. *Estructura de l'original i les versions de La Internacional*

VO/F1	E1	E2	E3	D1	D2	S1	S2	C1/C2/C3
1. tornada 2. estrofa 3. estrofa 4. estrofa 5. estrofa 6. estrofa 7. estrofa 8. tornada	1. estrofa 2. tornada 3. estrofa 4. estrofa	1. estrofa 2. tornada (bis) 3. estrofa 4. tornada (bis)	1. estrofa 2. tornada 3. estrofa 4. estrofa 5. tornada	1. estrofa 2. tornada 3. estrofa 4. tornada 5. estrofa 6. tornada	1. estrofa 2. tornada 3. estrofa 4. tornada 5. estrofa 6. tornada 7. estrofa 8. tornada 9. estrofa 10. tornada 11. estrofa 12. tornada	1. estrofa 2. tornada (bis) 3. estrofa 4. tornada (bis) 5. estrofa 6. tornada (bis)	1. estrofa 2. tornada (bis) 3. estrofa 4. tornada (bis)	1. estrofa 2. tornada (bis) 3. estrofa 4. tornada (bis) 5. estrofa 6. tornada (bis)
6 estrofes	3 estrofes	2 estrofes	3 estrofes	3 estrofes	6 estrofes	3 estrofes	2 estrofes	3 estrofes

del poema i de la cançó originals, tot i que suposem que la causa d'aquest escurçament és ben justificada, ja que, en cas contrari, la longitud de la cançó faria inviablè la interpretació col·lectiva. En aquest sentit i com es pot observar en la taula 1, la llargària més habitual és de 3 estrofes (en E1, E3, D1, S1, C1, C2, C3), encara que en podem trobar únicament de 2 (en E2 i S2). En efecte, aquesta reducció influeix de manera directa en la supressió dels temes continguts en VO i F1 i, fins i tot, com veurem, també es manifesta a través de la substitució d'aquests.

Si prenem en consideració la classificació de gèneres textuais de Garcia Berrio & Huerta (cit. en Calsamiglia & Tusón, 1999: 255), *La Internacional*, en tant que himne, entraria dins del que denominen "formes primitives" dels gèneres poeticolírics. En tant que cançó, i seguint Gregory & Carroll (1978: 47), és un text, pel que fa al mode del discurs, oral, no espontani, per ser llegit en veu alta, amb la particularitat d'haver d'acompanyar aquesta lectura amb l'entonació de la melodia que li correspon, dins del que Rabadán considera "sincronía espacio-temporal entre texto y música" (1991: 156), és a dir, la "sincronia" que determina la mètrica de les estrofes.

Com tothom que la coneix sap, aquesta és una cançó reivindicativa, fins i tot, podríem dir que és una cançó de guerra, en la qual s'observa una dualitat apel·lativa: als propis i als contraris, com si diguérem. Per tant, des d'un punt de vista textual, s'observa que la funció argumentativa (a través de l'exhortació) és la predominant en la cançó, on també es detecta una funció referencial i predictiva (Castellà, 1992: 232-235). En aquest sentit, pel que fa a la sintaxi, hem constatat la gran quantitat d'oracions imperatives ("Debout! Amunt...! Arise...!"), de consignes ("no more deluded by Reaction"; "duldet die Schmach nun länger nicht!"), amb un ús constant de verbs en futur ("la terra serà tota nostra"; "We'll change henceforth the old tradition") i referencials ("les rois nous soûlaient de fumées"; "la ley nos burla y el Estado oprime y sangra al productor"). Des d'una perspectiva lèxica, observem que aquesta dualitat que mencionàvem a dalt –respecte de l'adreçament "als propis" i "al contrari", també es reflecteix en un tractament dicotòmic dels substantius. Una mostra d'aquesta dualitat contraposada és l'aparició de "la raó" ("raison", "reason", "Vernunft") enfront dels termes de caire religió, com ara "la salvació" ("sauvons-nous", "saviour", "saviors"); la dels "rics" ("riche", "Reichen") en oposició als "pobres" ("pauvre", "Armen", "pobres"); la dels "amos" ("maître", "dueños", "señor") en contraposició als "esclaus" ("esclavos", "Knechte", "foule esclave", "estols d'esclaus"); la d'ésser un "no-res" ("rien", "naught", "Nichts", "nada", "res") a la d'ésser-ho "tot" ("tout", "all", "alles", "todo", "tot"), la de la "guerra" contra els "tirans" ("guerre", "war", "guerra") en oposició a la "pau entre nosaltres" ("paix", "pau"), etc.

Així mateix, dins de la perspectiva lèxica, remarquem la profusió d'adjectius qualificatius, elements propis de la descripció, com hem esmentat adés (“bell”, “final”, “servile”, “suprêmes”, “glücklich”), fins i tot superlatius (“die stärkste der Partei'n”, “better world”); de complements de nom (“walls of hatred”, “nids de chenilles”; “Patria de la humanidad”; “das Gesetz der Gleichheit”) i adverbis o proposicions adverbials (“toujours”; “from on high”, “ohn' Unterlaß”; “del cel de la nostra terra”). Per últim, des d'un punt de vista estilístic, *La Internacional* està conformada per una rima consonàntica que, en general en totes les versions, és “a b a b”, tant en les estrofes com en la tornada, si exceptuem les versions S1 i S2, en què la rima respon a la morfologia “a b a c”, així com la primera estrofa de C2 i C3, estrofa modificada per M. Aurèlia Capmany (1976) per al Congrés Constituent del PSC:

Pocs dies abans, l'Aurèlia ens facilitava una adaptació de la lletra de La Internacional que s'adigués millor amb el present. Un exemple: l'anacrònic i exorbitat “Els proletaris criden guerra / Tot el món és de guerra un clam”, era substituït per “La força pel dret és vençuda / S'acosta el bell temps de la pau”. Una adaptació que es consagraria en el [Palau] Blaugrana i que tota l'esquerra faria seva (Jordi Font)⁵.

Si tornem a la qüestió dels adreçaments als propis, en gairebé totes les versions se'ls qualifica de “damnats de la Terra” (VO, F1, D1, C2, C3), amb algunes adaptacions, com ara “Verdammte des Planeten” (D2), “parias de la Tierra” i “pàries de la Terra” (S1, C1, respectivament), “wretched of the earth” (E2) i “pobres del mundo” (S2). Un altre dels adreçaments més comuns és el de “presoners de la fam” (en VO i F1: “forçats de la fam”), i en E2 (“prisoners of starvation”), amb algunes variants com ara en D1 (“man [...] zum Hungern zwingt”), en D2 (“Hungerknechte”), en S2 (“esclavos sin pan”), en C1, C2 i C3 (“els qui pateixen fam”) i en E1 (“prisoners of want”). I, en tercer lloc, “esclaus”: C2 i C3, i S2 (“esclavos”), D1 i D2 (“Knechte”) i “multitud esclava”: VO, F1 (“foule esclave”) o “multitud d'esclaus”: E2, D1 (“Heer der Sklaven”), “legió esclava” (S1 i S2) i “estols d'esclaus” en C1.

De tota manera, cal esmentar alguns altres adreçaments als propis; per exemple, el genèric “treballadors”: en VO (“travailleur”), E1 i E2 (“workers”)⁶, D1 (“Arbeitsleute”) i D2 (“Arbeiter”) o “productors”: en VO i F1 (“producteurs”) i en S1 (“productor”); els específics “camperols/llauradors”:

⁵ Referència extreta de la pàgina web que du per nom: “Ciutadana Maria Aurèlia”, de Jordi Font <<http://www.bcn.es/icub/maureliacapmany/Ciutadana.htm>> [consulta: gener 2008].

⁶ Cal destacar que només en la versió americana (E2) s'introdueix el concepte de “classe”, amb l'ús del terme *working class*.

en VO (“paysans”), C1 (“llauradors”), C2 i C3 (“camperols”), i “obrers”: en VO i F1 (“ouvriers”), D2 (“Bauern”), C1, C2 i C3 (“obrer”, “obrers”). En el cas del mot “proletari(at)”, només s’ha detectat en VO i en C1. Igualment, el mot “camarades”, l’hem trobat en E1 i E3 (“comrades”), i en D2 com a “companys” (“Genossen”). Finalment, volem ressaltar que en les versions modernes anglesa (E3) i catalana (C3) es troba referència al mot “germans”⁷, tot i que, només en la primera, de manera políticament correcta: “brothers and sisters”.

D’altra banda, en el cas dels adreçaments al contrari, observem que la referència a “salvador(s) suprem(s)” està molt estesa: VO i F1 (“sauveurs suprêmes”), S1 (“supremo salvador”), E2 (“condescending saviors”), C1, C2 i C3 (“salvacions supremes”), i D1 (“es rettet uns kein hö’hres Wesen”). També es qualifica al contrari de “Déu, Cèsar o tribú”: VO i F1 (“ni Dieu”, “ni César”, “ni tribun”), canviant “Cèsar” per “emperador”: D1 i D2 (“kein Gott”, “kein Kaiser”, “kein Tribun”), o per “reis”: S1 (“ni en dioses”, “reyes ni tribunus”), C1, C2 i C3 (“déus”, “reis”) i VO (“reis”); o, en un grau inferior, amb “príncep”: VO i E1 (“prince”) o “lord” (“peer”). I també se l’anomena “amo” o “senyor”: VO (“maître”), S1 (“señor”), S2 (“dueños”) i D2 (Herrn). Una altra denominació molt comuna és “tirans”: VO i F1 (“tyrans”), E1 i E3 (“tyrants”), S1 (“tirano”), C1 (“tirà”), i C2 i C3 (“tirà/tirans”). Igualment, es qualifica al contrari de “lladre”: VO i F1 (“voleur”), E1 (“thieves”), E2 (“thief”) i E3 (“those who have taken”). I, finalment, de “corbs”: VO i F1 (“corbeaux”), C1, C2 i C3 o de “voltors”: VO i F1 (“vautours”), D2 (“Geiervolk”) i D1 (“nächt’gen Geier”).

Per altre costat, també es consideren “enemics” i “Estat/la llei/l’impost(os)” en: F1 (“L’État comprime et la loi triche”; “l’Impôt saigne le malheureux”), D2 (“Staat und Gesetz gehen über Leichen. Die Steuer wird zum Massenmord”) i S1 (“la ley nos burla y el Estado oprime y sangra al productor”) i l’ “odi”: E1 (“chains of hatred”), E3 (“walls of hatred”) i S2 (“odios”). Per últim, altres qualificacions són: “el(s) ric(s)”: F1 (“riche”), D2 (“Reichen”); els “reis/senyors de la mina i del ferrocarril”: F1 (“les rois de la mine et du rail”), D2 (“die Herrn von Schacht und Eisenbahn”); “caníbals”: F1 (“cannibales”), E1 (“cannibals”); “gandul”: VO i F1 (“l’oisif”); “els de dalt”: E1 (“no saviour from on high delivers”) i E3 (“change will not come from above”); l’ “opressor/ió”: D1 (“Bedränger”) i S1 (“opresión”), i l’ “explotador/ió”: VO (“exploiteur”) i E3 (“exploitation”). Així mateix, cal destacar que hem observat l’ús de vocabulari bèl·lic en: VO i F1 (“crosse”, “mitrailleuse”, “armées”), E3 (“armour”, “guns”, “shields”), E1 (“soldiers”, “bullets”, “generals”) i D2 (“Kolben”, “Soldat”, “Kugeln”, “General”).

⁷ En català, aquest mot té una significació especial, per tal com les “Germanies” constitueix un fet històric en la cultura catalana, durant el qual es produïren revoltes contra la monarquia en els territoris de la Corona catalanoaragonesa, al segle XVI.

Si ens centrem ara en la tornada de la cançó, veiem que el concepte de “lluïta final” apareix en la majoria de versions: VO i F1 (“lutte finale”), E1 (“last fight”), E2 (“final conflict”), D2 (“letzten Kampf”), S1 (“lucha final”), C1 i C3 (“lluïta darrera”), i C2 (“lluïta final”). Tanmateix, en l'altra part de la tornada, on hi ha bàsicament dos elements en joc: “La Internacional” i “la raça humana”, no s’hi observa el mateix grau d’equivalència entre els originals (poema i cançó en francès) i les traduccions. En principi, l’oració que expressa que *La Internacional* (en referència a la primera, segona, tercera i quarta Internacional) serà compartida per tota la humanitat, podem trobarla en VO i F1 (“l’Internationale sera le genre humain”), en D2 (“die Internationale wird alle Menschheit sein”), i en les versions catalanes amb alguna condició: en C1 i C2 (“unim-nos i demà La Internacional serà el gènere humà”), i en C3 (“si ens agrupem, germans, serà la pàtria dels humans”). D’aquestes dues parts de l’oració, la primera part (el subjecte) es manté en E1, D1 i E3, mentre que el que es modifica és el significat de la segona part: en E1, *La Internacional* “uneix” la raça humana (“the Internationale unites the human race”); en D1, *La Internacional* “aconsegueix, lluitant, els drets humans” (“die Internationale erkämpft das Menschenrecht”) i en E3 (amb dues oracions), per un costat, malgrat que s’esmenta *La Internacional*, el concepte referit canvia, ja que en aquest cas, guanya protagonisme la cançó: “the Internationale unites the world in song”, i, per l’altre, es modifica també la primera part a favor d’una concretització: “the international ideal unites the human race”, com succeeix en E2 (“the international working class shall be the human race”), en S1, amb un canvi d’ordre preponderant (“el género humano es La Internacional”) i en S2 (“y se alzan los pueblos por La Internacional”).

En els temes tractats en les estrofes de *La Internacional*, també trobem una certa equivalència entre les distintes versions, però també la supressió de gran quantitat de punts relacionats a l’original, la qual cosa no ens fa de sorprendre tenint en compte la reducció d’estrofes adés esmentada. Pel que fa als temes coincidents, en primer lloc, cal esmentar que en totes les versions s’insta als “propis” a “posar-se en moviment”: “debout” (VO i F1), “arise” (E1 i E2), “stand up” (E3), “wacht auf” (D1), “auf” (D2), “arriba” (S1 i S2), i “amunt” (C1, C2 i C3). Altres temes comuns són: el fet d’haver de trencar amb el passat o d’eliminar-ne alguna cosa: VO (“qu’enfin le passé s’engloutisse”), F1 (“du passé faisons table rase”), D2 (“macht endlich Schluß mit dem Gewesenen”), S1 i S2 (“del pasado hay que hacer añicos”), C1 (“del passat no en deixarem cap rastre”), C2 i C3 (“del passat, destruïm misèries”); el fet de no ser (o no haver sigut) ningú i ara (o en un futur) ser-ho tot: VO (“nous qui n’étions rien, soyons tout”), F1 (“nous ne sommes rien, soyons tout”), E2 (“we have been naught, we shall be all”), D1 (“ein Nichts zu sein, tragt es nicht länger, alles zu werden,

störmt zuhauf”), D2 (“wir waren nichts, jetzt sind wir da”), S1 i S2 (“los nada de hoy todo han de ser”), C1, C2 i C3 (“no hem estat res, ho serem tot”); l’evidència que no hi ha salvadors suprems i que nosaltres som els nostres salvadors: VO i F1 (“il n’est pas de sauveurs suprêmes: Ni Dieu, ni César, ni tribun; producteurs, sauvons-nous nous-mêmes”), E1 (“no saviour from on high delivers, no faith have we in prince or peer, our own right hand the chains must shiver”), E2 (“we want no condescending saviors to rule us from a judgment hall. We workers ask not for their favors, we must consult for all”), D2 (“wir wissen, dass uns glücklich mache kein Gott, kein Kaiser, kein Tribun. Genossen, unsrer Freiheit Sache kann nur in unsren Händen ruhn”), S1 (“ni en dioses, reyes ni tribunos, está el supremo salvador. Nosotros mismos realicemos el esfuerzo redentor”), C1, C2 i C3 (“no esperes salvacions supremes de déus, de reis ni de tirans; obrer, és la sang de tes venes la que triomfant et salvarà”) i D1 (“es rettet uns kein hö’hres Wesen, kein Gott, kein Kaiser, noch Tribun. Uns aus dem Elend zu erlösen, können wir nur selber tun”) i que cal fer la guerra contra els “tirans”: VO i F1 (“guerre aux tyrans”), E1 (“on tyrants only we’ll make war”), E3 (“we defy their guns and shields when we fight, provoked by their aggression”) i de manera més metafòrica en C1, C2 i C3 (“si del cel de la nostra terra foragitem dels corbs l’estol...”) i en D2 (“packt, bis es brüllt, das Ungeheuer”). També és força compartida la idea que el món canviarà de base: F1 (“le monde va changer de base”), E2 (“a better world’s in birth”), D2 (“es stürzt die Welt”), S1 i S2 (“el mundo va a cambiar de base”), C1 (“el mon canviarà de base”) i E2 (“the earth shall rise on new foundations”); que quan desapareguen els voltors/corbs, el sol brillarà per sempre: F1 (“mais, si les corbeaux, les vautours, un de ces matins, disparaissent, le soleil brillera toujours”), D1 (“unser Blut sei nicht mehr der Raben und der näch’tgen Geier Fraß! Erst wenn wir sie vertrieben haben, dan scheint die Sonn’ ohn’ Unterlaß”), D2 (“erst wenn das Geiervolk verschwunden, wird unsre Welt voll Sonne sein”), C1, C2 i C3 (“si del cel de la nostra terra foragitem dels corbs l’estol, pau dolça seguirà a la guerra i sempre més brillarà el sol”), i amb alguna variació en VO (“si les corbeaux, si les vautours, un de ces matins, disparaissent... le terre tournera toujours”); que aquest món serà nostre: S2 (“la terra serà tota nostra”), D1 (“diese Welt wird unser sein”), D2 (“die Welt gehört in unsre Hände”), C2 i C3 (“la terra serà tota nostra”) i en E3, destacant la mala situació ecològica d’aquest (“we’ll live together or we’ll die alone in our world poisoned by exploitation”). Tanmateix, no podem deixar d’esmentar altres temes importants que s’hi tracten, malgrat no estar en totes les versions (però sí en un nombre considerable d’aquestes). Per exemple, que la raó es desperta: F1, E1, D2, S1; que el dret esclata: D1, C2 i C3 (“la força és pel dret vençuda”), i VO (“c’est nous le droit, c’est nous le nombre”); que cal alliberar l’esperit: F1, E2, D2, S1; l’exaltació de la igualtat: drets amb deures i

deures amb drets: F1, D2, S1, S2 (“el hombre del hombre es hermano, derechos iguales tendrán”); que el lladre ha de tornar el que ha furat: F1, E2, E3 i D2; que som el partit dels treballadors: VO (“Ouvriers, paysans, nous sommes le grand parti des travailleurs”), F1, D2, D1 (“in Stadt und Land, ihr Arbeitsleute, wir sind die stärkste der Partei’n”); que la terra és per al treballador: VO (“la terre n’appartient qu’aux hommes”), F1, C1, C2 i C3, i que hi haja pau entre nosaltres: VO, F1, C1, C2 i C3. A més a més, una de les diferències més notables entre les versions catalanes és la manera en què és reivindicat el treball. Si bé en C1 i C2 el treball és indispensable: “qui no treballe, morirà”, en C3 aquest s’exalta en termes de dignitat: “el treball just triomfarà”.

Si enfoquem l’anàlisi traductològica des d’un punt de vista estilístic, les dues metàfores més compartides són la metàfora de “la fornal”, metàfora de caràcter ontològic, d’acord amb la classificació de 1980 de Lakoff & Johnson (cit. en Espinal, 2002: 67), per fer referència al poder obrer amb què es compta: VO (“allumons notre grande forge”), F1 (“soufflons nous-memes notre forge”), D2 (“wir blasen jetzt ins eigne Feuer; schlägt auf den Stahl, er ist noch heiß”), S1 (“soplemos la potente fragua que el hombre libre ha de forjar”), C1, C2 i C3 (“atiem la fornal encesa, el ferro és fill del nostre braç”) i E1 (“each at the forge must do their duty and we’ll strike while the iron is hot”). L’altra metàfora utilitzada majorment és la que identifica als “contraris” amb uns animals rapinyaires com són els voltors o els corbs. Així, trobem en francès: “si les corbeaux, si les vautours, un de ces matins, disparaissent... le terre tournera toujours” (VO) o bé: “mais, si les corbeaux, les vautours, un de ces matins, disparaissent, le soleil brillera toujours” (F1). En alemany, la metàfora s’expressa així: “unser Blut sei nicht mehr der Raben und der nächt’gen Geier Fraß” (D1), i també: “erst wenn das Geiervolk verschwunden, wird unsre Welt voll Sonne sein” (D2). I, per acabar, en català: “si del cel de la nostra terra foragitem dels corbs l’estol, pau dolça –pau ferma”, en el cas de C2 i C3– “seguirà a la guerra i sempre més brillarà el sol” (C1, C2 i C3).

Finalment, cal comentar la metàfora que esgrimeix la raó com un volcà, la qual apareix en la primera estrofa de la versió F2, la forma de la qual es conserva o se suprimeix, segons els casos, en les altres versions. La versió F2 introdueix la idea, absent de la poesia de Pottier, que “la raó trona en el seu cràter, és l’erupció de la fi”. La metàfora és important: ja hem esmentat que *La Internacional* naix en un moment en què alguns dirigents de la Segona Internacional mostren una certa preocupació per afirmar el caràcter racional del moviment obrer. A més a més, la metàfora inverteix l’esquema tradicional segons el qual la raó s’associa a allò diví i es considera oposada a les passions, relacionades amb els fenòmens naturals. Així mateix, la metàfora recull el supòsit, molt difós entre les organitzacions obreres de l’època, que només en

un Estat dels treballadors/es es pot arribar a l'expressió de la veritat i que els sistemes de pensament anteriors són exemples d'ideologia en el sentit marxista de falsa consciència.

En E1 i en S1, es perd la referència a un volcà⁸, però es manté la idea d'un fenomen de la natura mitjançant el verb “tronar” (“for reason in revolt now thunders”/“atruena la razón en marcha”, la versió E1 afegeix que la raó està en rebel·lió i que ha arribat la fi de les hipocresies: “at last ends the age of cant”). En E2, s'elimina la metàfora i es fa menció al fet de lliurar-se de les cadenes de la tradició (“no more, tradition's chains shall bind us”). En E3, la versió adaptada de Billy Bragg, es fa al·lusió a l'oposició entre possessions (inútils) i drets (“don't cling so hard to your possessions; for you have nothing, if you have no rights”), i a la idea d'acabar amb la ignorància racista (“let racist ignorance be ended”). En D1, es manté la referència al foc volcànic, però se l'associa al dret enlloc de lligar-lo a la raó (“das Recht wie Glut im Kraterherde nun mit Macht zum Durchbruch dringt”), mentre que en D2 “la raó esclata com l'aurora”, s'opta per una metàfora que encaixa amb l'esquema tradicional de raó = llum, que podem trobar en infinitat de casos en la fraseologia de moltes llengües europees. La metàfora és absent de les versions S2 i C1, i en les versions C2 i C3 s'expressa mitjançant una fórmula en què “la força és vençuda pel dret”.

En tot cas, cal esmentar la quantitat de metàfores que apareixen, sobretot en la VO per tal com es tracta d'un poema, no reflectides en les altres versions:

ne crains plus les nids de chenilles qui gâtaient l'arbre et ses produits; Travail, étends sur nos familles tes rameaux tout rouges de fruits; pour vaincre la misère et l'ombre; l'engrenage encore va nous tordre; le Capital est triomphant; la mitrailleuse fait de l'ordre en hachant la femme et l'enfant; l'Usure folle en ses colères, sur nos cadavres calcinés, soudé à la grève des salires, la grève de assassinés; qu'un genre humain transfiguré, sous le ciel clair de la justice, mûrisse avec l'épi doré...

D'altra banda, hem observat l'ús de frases fetes en 4 versions. En primer lloc, en al·lusió al fet que cal aprofitar el moment: en VO i F1 (“battons le fer quand il est chaud”), en D2 (“schlagt auf den Stahl, er ist noch heiß”) i en E1 (“we'll strike while the iron is hot”). Segonament, l'expressió militar “fusells en l'aire i trenqueu files!”: en VO i F1 (“crosse en l'air et rompons les rangs!”)

⁸ És evident que la comparació de la lluita obrera amb un volcà era bastant comuna en l'època. En la versió castellana de la Internacional anarquista ocupa tota una estrofa que evoca els colors, roig i negre, de l'anarcosindicalisme. De forma significativa no hi ha cap menció de la raó (“Color de sangre tiene el fuego, color negro tiene el volcán. Colores rojo y negro tiene nuestra bandera triunfal”).

i, en E1, la meitat de l'expressió: “they'll break ranks [the soldiers]”. Una altra frase feta és la corresponent a “fer tabula rassa” –també d'origen metafòric–, ja siga del passat: “du passé faisons table rase” (F1) o amb els opressors: “reinen Tisch macht mit dem Bedränger” (D1). Aquesta fraseologia, tot i existir en espanyol i en català, no s'ha mantingut en les versions corresponents a aquestes llengües. Finalment, cal fer menció de la frase feta “spurn the dust to win the prize” que apareix en E1, la qual pretén alentir els treballadors a afanyar-se a canviar les velles tradicions. Val a dir que aquesta expressió, juntament amb gran part del lèxic d'aquesta versió anglesa, denota un llenguatge arcaic i rebuscat (“slumbers”, “want”, “e'er”), difícil per a una cançó com aquesta, ideada per a ser cantada en companyonia. Aquesta dicció arcaica i marcadament poètica de la versió, possiblement, s'explica per l'esforç de les organitzacions britàniques de treballadors a mantenir els rituals i les cerimònies dels gremis d'artesans, fet que assenyala l'historiador Thompson (1963: 464-466) i, de manera probable, per la influència dels himnes de les esglésies no conformistes, que tanta importància tenien en el moviment obrer britànic.

La versió actualitzada de Billy Bragg mereix una menció a part. Segons la tipologia de traduccions que fa Etkind, estariem enfront d'una “traducció-imitació” en el sentit que la traducció “pren com a punt de partença el text original, però crea una obra independent, més propietat del traductor / imitador que no pas de l'autor” (Marco, 2002: 249-250).

Els primers trets més destacats que identifiquen la versió de Billy Bragg són el títol, la música i l'estructura, o siga l'alternança entre la tornada i les estrofes (paga la pena remarcar que en l'actualitat moltes persones que canten *La Internacional* només saben la tornada i, com a molt, la primera estrofa). Hi ha també, evidentment, una certa coincidència en els temes i en el vocabulari (“stand up; the struggle carries on; the international ideal unites the human race; comrades come rally; those who have taken; now they must give; etc.”). Però és clarament una recreació de la cançó per a un públic actual amb preocupacions i creences molt diferents a les de les classes treballadores de finals del segle XIX o principis del segle XX. Així, en la tornada, trobem que l'autor introdueix la dona com a subjecte de la lluita de classes (“So come brothers and sisters, for the struggle carries on”) quan no hi ha cap referència a les dones en les versions anteriors. En la tornada també obliga l'autor a canviar la referència del títol de la cançó: com que no vol fer referència a la única Internacional que continua existent, la dels partits socialistes i laboristes, l'autor es refereix a la cançó (*Internationale*), d'una banda, i a l'ideal internacional (*the International ideal unites the human race*), de l'altra.

En les estrofes també trobem temes nous com ara, un rebuig, evidentment adreçat a persones del primer món, al consumisme (“don't cling so hard to

your possessions”), una condemnaçió del racisme (“let racist ignorance be ended”), una reivindicació de l’ecologia (“we’ve but one Earth on which to live”) i una referència a l’imperialisme (“respect makes the empires fall”). És interessant fer notar que l’autor afirma la necessitat d’una lluita física amb els enemics, evocant de forma gràfica la situació d’algunes manifestacions actuals (“we defy their guns and shields”), però també té la necessitat d’aclarir que aquesta lluita és provocada pels enemics de classe i es fonamenta en sentiments positius (“though we fight, provoked by their aggressions, let us be inspired by lie and love”).

Segons el mateix Billy Bragg, l’origen de la seua imitació de *La Internacional* va sorgir d’una conversa amb el cantant Pete Seeger, qui el va invitar a cantar *La Internacional* en un festival de música *folk*. Bragg li va contestar que trobava la lletra anglesa “archaic and unsingable”, Pete Seeger es va mostrar d’acord i va suggerir que el mateix Bragg escriguera una nova lletra (Bragg, 1990). La versió de Bragg s’ha fet popular, particularment a través d’Internet, on altres artistes han realitzar versions de *La Internacional* amb la lletra d’aquest autor.

4. SIMILITUDS I DIFERÈNCIES ENTRE VERSIONS

Comptat i debatut, podem valorar les distintes versions respecte del poema original de la manera següent. En el cas de la cançó francesa (F1), observem una reducció d’elements estilístics propis de la poesia, però difícils de mantenir en una cançó. Així mateix, es detecta una reformulació més exhortativa i emotiva del lèxic (p. ex. “soufflons nous-mêmes notre forge” enlloc de “allumons notre grande forge”; o també: “décrétons le Salut Commun” enlloc de “travaillons au Salut Commun”) i la introducció de temes nous (per exemple: “l’État comprime et la loi triche”; “l’Impôt saigne le malheureux”; “nul devoir ne s’impose au riche”; “le droit du pauvre est un mot creux”. “C’est assez languir en tutelle”, “l’Égalité veut d’autres lois”; “Pas de droits sans devoirs”, dit-elle, “Égaux, pas de devoirs sans droits!”). Això no obstant, cal tenir en compte, per una banda, que F1 manté totes les estrofes del poema original i que, d’altra banda, la resta de versions prenen com a referència la cançó francesa.

En el cas de les versions angleses les diferències són més notables. Si bé en la versió britànica (E1) s’observa un major acostament a F1 –fixem-nos, a tall d’exemple, que són les úniques versions que tracten de “caníbals” a l’adversari, i recordem que, juntament amb D2, són les úniques versions que han conservat l’estrofa referent a l’exèrcit–, també és cert, com hem esmentat adés, que s’usa un lèxic poètic força difícil per a un himne. Així mateix, cal apuntar que, per produir E1, també s’ha begut del poema original, com ho

demostra, entre altres coses, la conservació de la frase feta “fer tabula rasa” del poema francès (igual que en D1, amb algun canvi, com hem vist). En canvi, el cas de la versió americana (E2) és tota una altra cosa, ja que encara que es mantenen alguns dels temes originals, recollits també en E1, en aquesta versió no només s’escurça molt el contingut original –cal recordar que té només dues estrofes–, sinó que aquest és també una mica lliure, centrat en la idea que som els treballadors els qui hem de prendre les nostres pròpies decisions (“we must ourselves decide our duty, we must decide and do it well”) i expressat amb un to més suau. En aquest sentit, cal apuntar que en E2 –juntament amb una de les versions en espanyol de què parlarem més endavant– gairebé no hi ha adreçament a l’adversari. Per últim, E3, com hem vist més amunt, és una versió anglesa molt més actual, basada en E1, però adequant els temes al context actual, tenint en compte el coneixement previ dels “oients” –com quan es fa referència a *La Internacional* com a cançó– i introduint-hi temes nous de caire antiracial, anticonsumista, antiimperialista, ecologista i de manera políticament correcta –recordem que és l’única versió que fa al·lusió a les dones quan parla dels propis: “sisters”.

Per altra banda, les diferències que cal considerar entre les dues versions alemanyes analitzades són, per un costat, la llargària, atès que la més antiga (D1) redueix les estrofes originals a tres; mentre que D2 manté les sis originals. I quant al contingut i la forma d’expressar-lo, malgrat que en D1 es recull molt de l’esperit original i que és la versió més coneguda i utilitzada a Alemanya, D2 és sens dubte la versió més fidel –o en termes de Toury, la de major “adequació” (Toury, 1995: 57)– a F1 de totes les versions analitzades –es conserven gairebé tots els adreçaments, les figures estilístiques, etc.

Quant a les versions espanyoles estudiades de *La Internacional*, cal dir, en primer lloc, que totes dues conserven algun element comú (l’entrada, alguna estrofa, alguna frase...). Tanmateix, malgrat que, per força a causa de la seua longitud (3 estrofes), S1 ha reduït molts dels temes d’F1, ha mantingut l’esperit de l’original; mentre que en S2 –igual que ocorria amb E2–, l’estructura mínima de 2 estrofes i el contingut resumit genera una versió amb un to molt més suau (possiblement la versió més afable de totes), que es reflecteix en oracions optimistes de tipus predictiu: “el día que el triunfo alcancemos ni esclavos ni dueños habrá”; “los odios que al mundo envenenan al punto se extinguirán”; “la Tierra será paraíso”, “Patria de la humanidad” i en l’absència absoluta de tots els trets estilístics d’F1.

En últim lloc, observem que les versions catalanes, tot i ser pràcticament calcades, presenten algunes diferències dignes de menció, com ara el caràcter pacifista (en comparació amb C1: “el proletaris cridem guerra, tot el món és de guerra un clam”) de C2 i C3: “la força pel dret és vençuda, s’acosta el

bell temps de la pau”; la transformació d’una “pau dolça” (C1) en una “pau ferma” (C2 i C3); la introducció del vocable “germans” –igual que en E3– i la reivindicació del “treball just” en C3, com hem vist a dalt. D’altra banda, s’ha de fer notar que, malgrat la reducció d’estrofes (totes tres en tenen tres), les versions catalanes conserven l’esperit d’F1, encara que, és clar, no tots els temes i només una de les figures estilístiques de la cançó original.

5. CONCLUSIONS: QUÈ HA CANVIAT, ON I PER QUÈ?

En aquest article hem tractat de traçar l’evolució de *La Internacional* des d’una poesia composta arran de la derrota de la Comuna de París fins a una nova versió que recull les preocupacions i els ideals de les noves classes treballadores de finals del segle XX i principis del segle XXI. Possiblement, el canvi més destacat va ser la transformació de la poesia de Pottier en una cançó que, amb propòsits educatius i propagandístics clars, tractava de formar els treballadors i les treballadores en els principis dels ideals socialistes. La vigència de les versions oficials es constata no només en l’1 de Maig i en actes oficials d’organitzacions associades al moviment obrer, sinó també en les citacions que es poden trobar en molts documents polítics relacionats amb el món del treball.

En definitiva, podem concloure, d’antuvi, que les versions traduïdes de l’himne de *La Internacional* han partit, majorment, de la cançó francesa (F1), tot i que, en alguns casos, també s’ha tingut en compte el poema original. No descartem, en aquest sentit, que s’hagen considerat altres versions en altres llengües per a la producció de les traduccions. Quant a l’estructura de la cançó, observem que un escurçament excessiu es materialitza directament en la qualitat de la versió traduïda, atés que les versions més curtes a penes recullen els temes i l’estil originals i denoten un to més afable (sobretot en S2) que la cançó i el poema originals. Malgrat això, és cert que la llargària dels originals –juntament amb un lèxic poc transparent, com en E1– dificulta la interpretació d’aquest himne com a cançó col·lectiva. Així mateix, la conservació de la mateixa estructura de la rima en gairebé totes les versions, excepte en S1 i en S2, denota un esforç minso d’aquestes versions, en el sentit de preservar tant el contingut com la forma originals. Igualment ocorre en l’estrofa modificada (la primera) en C2 i C3 respecte de C1. Tanmateix, si fem nostre el concepte d’“adequació” de Toury, la versió alemanya de 1937 (D2) podríem dir que és la que més “adequada” (pròxima) a la cançó original, tant pel manteniment de l’estructura, com dels temes i les figures estilístiques. Quant a les versions catalanes, tot i la seua similitud, podem detectar una evolució en el temps, durant el qual la realitat social i els interessos canvien, i la versió s’hi adapta.

Per això, podem qualificar C2 d'una versió més pacifista i C3 d'una versió més ajustada a la realitat laboral que C1.

Per altra banda, cal consignar el caràcter dual o dicotòmic de *La Internacional*, en la qual es manifesta, sobretot a través del seu lèxic, una referència directa “als propis” i al que es desitja, en contraposició “al contrari” i al que es rebutja. Quant a la tornada, les versions més divergents, respecte dels originals, són E1, D1 i S2, tot i que és únicament E3 la que aporta una idea nova d'aquesta part i més acord amb el coneixement previ dels contemporanis, en introduir la referència a *La Internacional* com a cançó. Finalment, i en referència a les formulacions estilístiques dels originals, constatem, en primer lloc, que entre VO i F1 hi ha una notable reducció de les metàfores originàries del poema; en segon lloc, que algunes metàfores i frases fetes recollides en F1 es mantenen en poques versions i, finalment, que la metàfora principal (la de l'esclat de la raó, a través de la figura del volcà) que dona sentit a la cançó, al nostre entendre, es manifesta en les altres versions de maneres variades, incloent-hi el manteniment de la metàfora tal qual o la substitució d'aquesta per una altra amb altres components figuratius.

BIBLIOGRAFIA

- Bragg, B. (1990). *The Internationale*. Kingston: Utility Records & Liberation Records. [CD-ROM de música].
- Bueno, G. (1994). “La ética desde la izquierda”. *El Basilisco* 17: 3-36. <<http://www.filosofia.org/rev/bas/bas21701.htm>> [consulta: gener 2008].
- Calsamiglia, H. & A. Tusón (1999). *Las cosas del decir. Manual de análisis del discurso*. Barcelona: Ariel.
- Castellà, J. M. (1992). *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic*. Barcelona: Empúries.
- Day, H. (2003). “La Internacional. Historia de una canción”. In: *Tierra y Libertad* 181. <<http://www.nodo50.org/tierraylibertad/181.html#articulo2>> [consulta: gener 2008].
- Espinal, M. T. [coord.] (2002). *Semàntica. Del significat del mot al significat de l'oració*. Barcelona: Ariel.
- Gregory, M. & Carroll, S (1978). *Language and situation. Language varieties and their social contexts*, London: Routledge.
- Hobsbawm (1983a). “Introducción: la invención de la tradición”. In: Hobsbawm, E. & Ranger, T. (eds.) (1983): 7-21.
- Hobsbawm (1983b). “La fabricación en serie de tradiciones: Europa 1870-1914”. In: Hobsbawm, E. & Ranger, T. (eds.) (1983): 273-318.

- Hobsbawm, E. & Ranger, T. (1983). *La invención de la tradición*. Barcelona: Crítica.
- Marco, J. (2002). *El fil d'Ariadna. Anàlisi estilística i traducció literària*. Vic: Eumo.
- Rabadán, R. (1991). *Equivalencia y traducción. Problemática de la equivalencia translé mica inglés-español*. Lleó: Universidad de León.
- Thompson, E.P. (1963). *The making of the English working class*. London: Penguin.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Trachtenberg, A. (1932). *The History of May Day*. <<http://www.marxists.org/subject/mayday/articles/tracht.html>> [consulta: gener 2008]

ANNEX

VO d'Eugène Pottier	Traducció literal de la VO
<p>C'est la lutte finale: Groupons-nous, et demain, L'Internationale Sera le genre humain. (BIS)</p> <p>Debout! l'âme du prolétaire! Travailleur groupons-nous enfin. Debout! les damnés de la terre! Debout! les forçats de la faim! Pour vaincre la misère et l'ombre. Foule esclave, debout! debout! C'est nous le droit, c'est nous le nombre Nous qui n'étions rien, soyons tout.</p>	<p>És la lluita final: Agrupem-nos i demà La Internacional Serà el gènere humà. (BIS)</p> <p>Dempeus, ànima del proletariat! Treballadors agrupem-nos finalment. Dempeus, els damnats de la Terra! Dempeus, els presoners de la fam! Per vèncer la misèria i l'ombra. Multitud esclava, dempeus, dempeus! Nosaltres som el dret i som el nombre. Nosaltres que no érem res, siguem-ho tot.</p>
<p>Il n'est pas de sauveurs suprêmes: Ni Dieu, ni César, ni tribun, Producteurs, sauvons-nous nous-mêmes! Travaillons au Salut Commun. Pour que le voleur rende gorge, Pour tirer l'esprit du cachot, Allumons notre grande forge, Battons le fer quand il est chaud!</p>	<p>No hi ha salvadors suprems: Ni Déu ni Cèsar ni tribú. Productors, salvem-nos nosaltres mateixos! Treballem per la Salut Comuna. Perquè el lladre vomite, Per traure l'esperit de la masmorra, Encenem la nostra gran fornall, Colpegem el ferro quan està calent!</p>

<p>Les rois nous soûlaient de fumées, Paix entre nous, guerre aux tyrans! Appliquons la grève aux armées, Crosse en l'air et rompons les rangs! Bandit, prince, exploiteur ou prêtre Qui vit de l'homme est criminel; Notre ennemi c'est notre maître Voilà le mot d'ordre éternel.</p> <p>L'engrenage encore va nous tordre; Le Capital est triomphant; La mitrailleuse fait de l'ordre En hachant la femme et l'enfant. L'Usure folle en ses colères, Sur nos cadavres calcinés, Soudée à la grève des salaires La grève des assassinés.</p> <p>Ouvriers, paysans, nous sommes Le grand parti des travailleurs; La terre n'appartient qu'aux hommes, L'oisif ira loger ailleurs. Combien de nos chairs se repaissent! Si les corbeaux, si les vautours, Un de ces matins, disparaissent... La terre tournera toujours!</p> <p>Qu'enfin le passé s'engloutisse! Qu'un genre humain transfiguré Sous le ciel clair de la justice Mûrisse avec l'épi doré! Ne crains plus les nids de chenilles Qui gâtaient l'arbre et ses produits. Travail étends sur nos familles Tes rameaux tout rouges de fruits.</p> <p>C'est la lutte finale: Groupons-nous, et demain, L'Internationale Sera le genre humain. (BIS)</p>	<p>Els reis ens intoxicuen de fums. Pau entre nosaltres, guerra als tirans! Apliquem la vaga als exèrcits, Fusells en l'aire i trenquem files! Bandit, príncep, explotador o capellà, Qui viu de l'home és un criminal; El nostre enemic és el nostre amo. Aquesta és la consigna eterna.</p> <p>L'engranatge encara ens torcerà; El Capital és triomfant; La metrallera fa l'ordre Segant la vida de dones i nens. La Usura folla en sa còlera, Sobre els nostres cadàvers calcinats, Soldada a la vaga dels salaris, La vaga dels assassinats.</p> <p>Obrers, pagesos, nosaltres som El gran partit dels treballadors. La terra només pertany als homes; El gandul anirà a allotjar-se en algun altre lloc. Com es regalen amb les nostres carns! Però si els corbs, els voltors, Un matí d'aquests desapareixen... La Terra girarà sempre!</p> <p>Que, finalment, el passat s'engolesca a si mateix! Que un gènere humà transfigurat, Sota el cel clar de la justícia, Madure amb l'espiga daurada! No tems els nius de cucs Que malmeten l'arbre i els seus productes. Treball, estén sobre les nostres famílies Les teues branques totes vermelles de fruits.</p> <p>És la lluita final: Agrupem-nos i demà La Internacional Serà el gènere humà. (BIS)</p>
--	--